

Valdefling – fyrir konur og ljósmæður

Ásrún Ösp Jónsdóttir,
ljósmóðir M.Sc. á
heilbrigðisstofnun Norðurlands

Steinunn H. Blöndal,
ljósmóðir M.Sc. á
Landspítala

Vegna búsetuáðstæðna ákváðu undirritaðar að taka hluta af námi sínu til meistaraþrófs í ljósmóðurfræði við Háskóla Íslands sem gestanemendur við Háskólann á Akureyri. Þessi leið gafst okkur afar vel og henta námskeiðin á Akureyri þeim ljósmæðrum vel sem búa ekki á Reykjavíkursvæðinu eða þurfa af einhverjum ástæðum að nýta sér fjarnám til að ljúka meistaraþrófi í faginu.

Í námskeiðinu *Eigindlegar rannsóknir* voru kynntar helstu rannsóknaraðferðir í eigindlegum aðferðum undir handleiðslu sérfræðinga á hverju sviði. Í hugtakagreiningu og þáttökurannsóknnum/starfsendarannsóknnum voru unnin hópverkefni þar sem við ljósmæðurnar í hópnum fengum að vinna saman. Í báðum þessum verkefnum unnum við með hugtakið valdeflingu (e. empowerment) og sannfærðumst um mikilvægi þess í klínískri vinnu í ljósmóðurfræði.

Í hugtakagreiningu í þessu námskeiði gerðum við, ásamt Hálfdáni Örnólfssyni framhaldsskólakennara, skil á hugtakinu valdeflingu. Með því að bæta við nálgun menntunarfræða fengum við ólíka og dýrmæta innsýn í þetta hugtak sem er að okkar mati eitt af lykilhugtökum í ljósmóðurfræði. Í þessari hugtakagreiningu var meðal annars unnið út frá hugmyndum Walker og Avant (2005) sem hafa haft mikil áhrif í hugtakagreiningarsmíð innan hjúkrunarfræði.

Hvað er valdefling og hvers vegna skiptir hún máli fyrir ljósmæður?

Valdefling er flókið hugtak sem á sér mismunandi skilgreiningar eftir því í hvaða samhengi það er notað og innan hvaða fræðasviðs. Fræðasvið sem ná til fötlunar, menntunar, félagsráðgjafar, stjórnunar auk kvennafræða hafa öll stuðst við hugtakið (Hanna Björg Sigurjónsdóttir, 2006). Innan hjúkrunar- og ljósmóðurfræða hefur einnig töluvert verið vísað til valdeflingar. Þar hefur hugtakið til dæmis verið notað í tengslum við meðferðarsamskipti hjúkrunarfræðinga/ljósmæðra og skjólstaðinga/kvenna (Ellis-Stoll

og Popkess-Vawter, 1998; Hermansson og Martensson, 2011).

Hugtakið valdefling varð reyndar ekki til í tengslum við heilbrigðisþjónustuna, heldur í tengslum við jafnréttisbaráttuna á sjöunda áratug síðustu aldar og síðar í ýmiss konar baráttu minnihlutahópa. Vert er að minnast þess að hugtakið hefur mikið verið notað í geðheilbrigðismálum hérlandis, sérstaklega í tengslum við endurhæfingu geðfatlaðra (félagsmálaráðuneytið, 2011), en hugtakið var einnig talsvert notað af konum í brjóstabyltingunni síðastliðið vor (Sigríður Guðmarsdóttir, 2015), sem gefur til kynna að þýðingin valdefling sé að festast í tungumálinu.

Upphafspunktur *valdeflingar* er skynjun á valdleysi og kúgun. Sumir fræðimenn hafa einmitt lagt til að auðveldara sé að útskýra hugtakið með því sem það er ekki. Í heilbrigðisvísindum eru þetta þættir eins og valdleysi, hjálparleysi, að líða eins og utangátta (e. alienation) eða að vera öðrum háður (Hermansson og Martensson, 2011). Valdefling er þannig ferli þar sem einstaklingur (hópar) öðlast innri styrk í gegnum félagsleg samskipti sem hefur jákvæð áhrif á líf hans og bætir lífsgæði til lengri tíma. Með talsverðri sannfæringu má halda því fram að fæðing barns sé ferli þar sem *möguleiki* til valdeflingar er til staðar.

Í ljósmóðurfræði stöndum við reyndar ágætlega að vígi í þessum fræðum/efnum, en Sigríður Inga Karlsdóttir og Sigríður Halldórsdóttir settu fram kenningu árið 2009 um mikilvægi eflingar/valdeflingar kvenna í barneignarferlinu, með sérstakri áherslu á fagmennsku ljósmæðra byggða á rannsóknnum þeirra undanfarin ár. Sú grein er skyldulesning fyrir ljósmæður en þar er gerð grein fyrir fagmennsku ljósmóðurinnar sem felst í faglegri umhyggju, faglegri færni, fagvisku, samskiptafærni og sjálfsrækt. Samkvæmt kenningunni skipa gæði ljósmóðurþjónustunnar stærstan þátt í reynslu kvenna af barneignarferlinu og gæði þess stuðnings sem ljósmóðirir veitir er þar lykilatriði.

Skilningur á valdeflingu er nátengdur þeim skilningi sem lagður er í hugtakið vald. Annar höfundur aðurnefndrar kenningar, Sigríður Halldórsdóttir (2003a, 2003b), setti fram kenningu um samskiptahætti og áhrif þeirra í heilbrigðiskerfinu. Grundvallarspurningin í þeirri kenningu er hvernig manneskja sem hefur í hendi sér ákveðið vald yfir annarri manneskju notar það vald; allt frá því að gefa vald (eflandi samskiptaháttur) yfir í að beita valdi (niðurbjótandi samskiptaháttur). Sigríður heldur því fram að við höfum öll einhvers konar vald, vald sé í sjálfu sér hlutlaust hugtak en það hvernig það er notað breytir umhverfinu og mótar það. Sigríður lítur svo á að með eflandi samskiptahætti geti einstaklingur upplifað að hann eflist hið innra, finni fyrir styrkingu frá öðrum, venjulega í gegnum samræður, samskipti og jákvæð tengsl. Hugmynd hennar um eflingu/valdeflingu felur í sér að hún auki vald og stjórn einstaklingsins yfir sjálfum sér og aðstæðum sínum, eyði tilfinningu um varnarleysi og að viðkomandi öðlist styrka rödd.

Í þeim anda er í þessari grein brugðið upp dæmum úr reynsluheimi fæðandi kvenna til að varpa frekara ljósi á hugtakið valdeflingu. Við setjum fram skálduð dæmi úr starfi sem eiga að varpa skýrara ljósi á hugtakið valdeflingu; um er að ræða dæmigert tilvik og jaðartilvik, en einnig er varpað ljósi á skyld hugtök. Þá er gerð grein fyrir ólíkum skilgreiningum á hugtakinu valdeflingu og umræða um og gagnrýni á þær skilgreiningar ræddar. Að lokum setjum við fram okkar eigin skilgreiningu á hugtakinu valdefling og hvernig hún tengist hinu dæmigerða tilvik sem sett var fram í upphafi.

Í lok umfjöllunarinnar ræðum við lítilsháttar hvernig við ljósmæður getum nýtt hugtakið valdeflingu í starfi og rannsóknunum.

Hugtakið valdefling frá nokkrum sjónarhornum – dæmi og ólíkar skilgreiningar

Dæmigert tilvik (e. model case)

Jóhanna gengur með sitt fyrsta barn. Meðgangan er mjög kærkomin en Jóhönnu finnst spítalaumhverfið erfitt og kvíðvænlegt. Hún á að baki erfiða persónulega reynslu og treystir ekki fullkomlega „kerfinu“. Hún hefur lesið sér til um heimafæðingar og hún og maki hennar hafa áhuga á að kynna sér það betur. Hún ræðir þessar hugmyndir við ljósmóðurina sem upplýsir hana um mismunandi þjónustuform í barneignarferlinu og setur hana í samband við heimafæðingarljósmóður. Barneignarferlið verður styrkjandi fyrir samband þeirra hjóna, þau kynna sér saman ólíka fleti og taka upplýst val um heimafæðingu. Fólki í kringum þau lýsir furðu á ákvörðuninni og ýjar að því að þau séu að taka óþarfa áhættu. Jóhanna og maki hennar vísa í rannsóknir og eru sannfærð um að heimafæðing sé bæði öruggari og betri fyrir þau. Jóhanna tekst sjálf á við fæðinguna í eigin umhverfi og finnur fyrir eigin styrk. Síðar á lífsleiðinni getur Jóhanna sótt styrk í þessa jákvæðu reynslu þar sem hún stóð með sjálfri sér.

Jaðardæmi (e. boarderline case)

Sigríður er barnshafandi að sínu öðru barni. Henni fannst ekki hlustað á sig í fyrri fæðingu og upplifði að þjónustan væri ópersónuleg og sjúkdómsvædd. Hún býr í Hafnarfirði en ákveður að fæða í Keflavík þar sem hún hefur heyrt að þjónustan sé öllu persónulegri en á Landspítala. Hún ræðir þessar hugmyndir sínar við ljósmóður í mæðravernd sem sýnir henni skilning og hvetur hana til að taka ákvörðun á sínum forsendum. Þegar kemur að fæðingunni gengur allt vel en Sigríður upplifir að ljósmóðirin taki stjórnina að einhverju leyti. Heildarupplifun Sigríðar er að flestu leyti jákvæð en henni finnst hún missa stjórnina og vald yfir sjálfri sér og aðstæðum undir lokin.

Skyld hugtök. (e. related cases)

Í fræðilegri umræðu hefur hugtakið valdefling verið tengt við hugtök á borð við sjálfsöryggi (e. self-efficacy), sjálfræði (e. self-autonomy), sjálfsefningu eða það „að vera eigin talsmaður“ (e. self advocacy).

Hildur Sigurðardóttir hefur (2009) gert ítarlega grein fyrir námskenningu Bandura um sjálfsöryggi í ljósmóðurfræði og hvernig

hún getur nýst til að efla sjálfstraust kvenna í fæðingum. Þar er sjálfstraust skilgreint sem trú einstaklinga á eigin getu eða hæfni til þess að framkvæma eða takast á við hin ýmsu verkefni eða aðstæður í lífinu.

Hugtakið sjálfræði er flókið hugtak líkt og valdefling. Í sinni einföldustu mynd má segja að kjarni hins siðferðilega hugtaks um sjálfræði sé það að ráða sér sjálfur, geta tekið eigin ákvarðanir og valið hvernig maður lifir lífi sínu. Gjarnan er vísað til sjálfræðis sem hæfileika einstaklingsins til að vera gerandi í eigin lífi. Lengi hefur verið tekið á um skilgreiningu á sjálfinu, en í tengslum við valdeflingu hefur verið vísað í hið félagslega sjálf, sem er aðstæðubundið og ber keim af þáttum eins og félagslegri stöðu og menningu (Ástríður Stefánsdóttir, 2012).

Tengt þessu er hugtakið „að vera eigin talsmaður“ (e. self-advocacy). Slagorðið „ekkert um okkur án okkar“, sem ýmis hagsmunasamtök hafa notað, lýsir ágætlega inntaki þess. Enginn getur talað fyrir manns hönd nema maður sjálfur. Það að vera ekki útilokaður frá samræðunni heldur beinn þátttakandi í henni er meginuppistaðan í því ferli sem þetta hugtak nær yfir (félagsmálaráðuneytið, 2011).

Þá stendur sjálfsefning mjög nærri hugtakinu valdefling og er í einhverjum tilfellum notað sem samheiti. Rétt eins og í tilfellinu hér að framan liggur munurinn helst í því að valdefling er viðtækara hugtak með áherslu á félagsleg samskipti þar sem hugtakið vald kemur ríkar við sögu (Hanna Björg Sigurjónsdóttir, 2006).

Eftirfarandi eru fimm dæmi um ólíkar skilgreiningar á hugtakinu valdefling:

- I. Valdefling er hvernig einstaklingar eru hvattir til að finna eigin kraft til þess að vinna að velferð sinni og hámarksun lífsgæða (Hervör Alma Árnadóttir, munnleg heimild, 8. apríl 2011).
- II. Leið til þess að auka getu einstaklinga eða hópa til að taka ákvarðanir og til að ákvarðanir þeirra leiði til æskilegra aðgerða og niðurstaðna (utanríkisráðuneytið og Þróunarsamvinnustofnun Íslands, 2013).
- III. Ferli á milli hjúkrunarfræðings og skjólstæðings sem byggist á virkri þátttöku og hefur það að markmiði að skjólstæðingur breyti slæmum heilbrigðisvenjum. Breytingin felur í sér þróun meðferðarsambands þar sem virk hlustun og þátttaka skapar nýja þekkingu. Afleiðingin er valdeflandi ferli sem leiðir til heilsueflandi hegðunar fyrir skjólstæðinginn (Ellis-Stoll og Popkess-Vawter, 1998).
- IV. Valdefling er það að kennurum er falið vald eða veitt umboð til að ráða sjálfir yfir því fagi sem þeir nýta í starfi sínu. Þeir geti því unnið sem fagmenn og þannig styrkt fagvitund sína og stöðu í samfélaginu (Edda Kjartansdóttir, 2010).
- V. Valdefling er stöðugt og aðstæðubundið ferli sem gerir einstaklingum kleift að upplifa að þeir geti og hafi rétt til að bregðast við eigin aðstæðum. Aðstæðurnar einkennast af ójöfnuði, ósannngirni, undirokun eða mismun og mótaskast af samspili margra þátta eins og menningu, persónulegum þáttum auk stofnanaþegra (Hanna Björg Sigurjónsdóttir, 2006).

Framangreindar skilgreiningar bera með sér að hugtakið valdefling mótast eftir aðstæðum og að notkunarmöguleikarnir spanna vítt svið. Þrátt fyrir viðtæka notkun á ýmsum fræðasviðum er hugtakið valdefling fremur nýtt í íslensku hversdagsmáli, en það er tilfinning höfunda að notkun hugtaksins sé að festast í sessi.

Umræða um skilgreiningar og gagnæmi

- *Skilgreining I* inniheldur nauðsynlegt lykilatriði sem er að einstaklingur finnur eigin kraft. Hún getur til dæmis átt við þegar nemandi er hvattur til að leggja meiri alúð við nám eða þegar einstaklingur breytir lífsstíl sínum til hins betra. Markmiðssetningin um „velferð og hámarksun lífsgæða“ er hins vegar of við og óljós til að fanga öll þau atriði sem felast í valdeflingu. Skilgreiningin nær ekki heldur að fanga þá vidd hugtaksins sem snýr að virkri eflingu eigin réttinda gagnvart stærri heild, jafnvel mannréttinda, þar sem skilja má að hún feli

einvörðungu í sér hvatningu til einstaklingsins að gera eitthvað í sínum málum.

- *Skilgreining II* setur virka mannréttindabaráttu í brennidepil en í orðalaginu „til að ákvarðanir þeirra leiði til æskilegra aðgerða og niðurstaðna“ er sleginn gamalkunnur tónn forræðishyggju um æskilegar aðgerðir á framandi slóðum. Þessi skilgreining getur átt við í því samhengi þegar fátækri þjóð er veitt aðstoð til að byggja skóla líkt og Íslendingar hafa gert í Malaví. Skilgreining á valdeflingu felur hins vegar í sér ferli á jafnræðisgrunni þar sem orðalag um æskilegar aðgerðir og fyrirfram mótaðar niðurstöður standast ekki skoðun.
- *Skilgreining III* fjallar um jákvæð og uppbyggjandi samskipti í heilbrigðisþjónustu og breytingar á heilsutengdri hegðun. Sennilega á hugtakið heilsuefning hins vegar betur við hér heldur en valdefling.
- *Skilgreining IV* er gott dæmi um notkun hugtaksins í ákveðnu samhengi, hér kennarastarfinu. Skilgreiningin er hins vegar þröng og byggist á upplifun kennarans en tekur ekki til þeirra áhrifa sem kennslan hefur eða hverjir hinir mótandi aflvakar eru fyrir nemandann.
- *Skilgreining V* nær vel að fanga þá vídd hugtaksins sem snýr að mannréttindum. Þá er lögð áhersla á stöðugt ferli sem breyti í raun stöðu einstaklingsins gagnvart stærri heild og því hvernig einstaklingurinn skynjar eigið sjálf. Skilgreiningin sprettur úr jarðvegi þeirra sem standa höllum fæti í samfélaginu og er fullmikil áhersla á erfiðar aðstæður við upphaf ferlisins. Stundum er hugtakið notað þegar ekki er augljóst að einstaklingurinn búi við undirokun eða mismunun. Þörfin fyrir valdeflingu gæti þar helgast af óöryggi vegna nýrra aðstæðna eða vilja til að breyta þeim kringumstæðum sem einstaklingnum eru búnar. Það gæti átt við um konu sem undirbýr fæðingu og upplifir fæðingardeildina ópersónulega og yfirþyrmandi stofnun þar sem hún fær litlu ráðið.

Kröfur til skilgreiningar á hugtakinu valdefling, eigin skilgreining sett fram og rökstuðningur

Almennt þurfa skilgreiningar á valdeflingu að ná yfir eftirtalin atriði, að okkar mati, óháð fræðasviði:

- Einstaklingar/hópar stjórna sjálfir ferðinn í, hafa val og finna innri styrk.
- Ferlið er aðstæðubundið.
- Styrkurinn (útkoman) úr ferlinu veitir áframhaldandi jákvæð áhrif.
- Samskipti á milli einstaklinga/hópa eru eflandi (samanber kenningu Sigríðar Halldórsdóttur, 2003a, 2003b), þar á meðal samskipti á milli þeirra sem veita þjónustu og þiggja hana.

Út frá þessum viðmiðum settum við fram eigin skilgreiningu á valdeflingu: Valdefling er aðstæðubundið ferli þar sem einstaklingur, hópar, stofnanir eða samfélög öðlast meiri stjórn á eigin aðstæðum og upplifa jákvæðar breytingar til hins betra. Þetta ferli á sér stað í gegnum eflandi félagsleg samskipti. Lykilhugtök í þessu tilliti eru réttur til sjálfsákvæðna, jafnræði, sjálfsefning og að fólk taki í ríkari mæli ábyrgð á lífi sínu.

Skilgreining okkar hefur þann kost að hún er fremur við og fangar mismunandi aðstæður. Hún horfir til þess að einstaklingar/hópar öðlist aukna stjórn á aðstæðum sínum og getur það falið í sér aukin mannréttindi. Hún þrengir sig ekki að hvatningu til einstaklings til að ná auknum árangri heldur lýtur að gagnvirkni ferli sem er styrkjandi til lengri tíma inn á við sem út á við. Skilgreiningin felur ekki í sér forræðishyggju þar sem einungis er um valdeflingu að ræða ef einstaklingurinn eða hópurinn metur sjálfur að jákvæðar breytingar hafi orðið þar sem hann er við stjórn. Þessi skilgreining aðgreinir skyld hugtök að því leyti að hún nær til stærra og víðtækara samhengis heldur en skyldu hugtökin gera hvert um sig.

Við notuðum dæmi úr reynsluheimi ljósmóðurfræða til að varpa ljósi á hugtakið, en fæðing barns er einmitt ferli þar sem möguleiki til valdeflingar er til staðar. Í alþjóðasiðareglum ljósmæðra er hugtakið

empower notað í tengslum við grunnskyldur ljósmæðra. Þar segir að eitt meginhlutverk ljósmæðra sé að styðja konur í að taka virkan þátt í allri ákvarðanatöku sem snýr að umönnun þeirra í barneignarferlinu sem og að *efla/valdefla* konur til að vera eigin málsvavar (ICM, 2008).

Út frá slíkri nálgun leitast ljósmæður við að styrkja konuna í því að kalla fram eðlislægan styrk sinn og innsæi í barneignarferlinu. Ýmsar rannsóknir sýna að slæm fæðingarreynsla getur verið niðurbjótandi fyrir konur á meðan jákvæð fæðingarreynsla getur haft uppbyggjandi áhrif til lengri tíma (Beck, 2006; Walsh, 2008).

Í upphafsdæmi okkar nær Jóhanna valdeflingu í gegnum barneignarferlið. Hún upplifir að hún hafi stjórn og finnur jákvæðar breytingar á lífi sínu í kjölfarið. Hún tekur sjálf ákvarðanir, tekur ábyrgð á eigin lífi og fær þjónustu sem byggist á jafnræði. Hún lætur ekki bugast þótt ytra umhverfi letji hana heldur finnur styrk í gegnum maka og fagfólk og styðst við aukna vitneskju og upplýsingar til að vinna bug á kvíðvænlegum aðstæðum. Í sögulegu ljósi má segja að hún hafi staðið á rétti kvenna til að hafa rödd og taka sér vald í eigin fæðingum, en oft hefur verið brotið á þessum rétti í gegnum tíðina.

Í jaðardæmi okkar er dregin upp mynd þar sem Sigríður upplifir ekki jafnræði í samskiptum, sem kemur í veg fyrir að hún sjálf sé við stjórn í síðari hluta fæðingar. Þótt fæðingarreynslan sé jákvæðari í heild en sú fyrri er ferlið sem slíkt ekki valdeflandi fyrir Sigríði. Það var ekki hlustað á hana sem skyldi og hún nær ekki stjórn á aðstæðum. Reynsla hennar uppfyllir þannig ekki skilyrði skilgreiningarinnar.

Skyldu hugtökin sjálfræði, sjálfsefning, sjálfsöryggi, eigin talsmaður og heilsuefning eru í raun undirhugtök skilgreiningarinnar. Valdefling felur í sér víðtækari skírskotun og nær í raun yfir þau öll. Þessi skyldu hugtök eru nauðsynlegir þættir í valdeflingu en nægja ekki ein og sér til þess að skilgreina valdeflingu. Við teljum að okkar skilgreining nái að fanga hinn víðtæka anda hugtaksins valdefling.

Valdefling og þátttökurannsóknir

Að okkar mati er hugtakið valdefling eitt af leiðarljósum ljósmæðra í starfi. Útgangspunktur í klínísku starfi ætti alltaf að vera að veita þjónustu þar sem valdefling konunnar/parsins er sett í öndvegi. Í hugtakagreiningu Hermansson og Martensson (2011) á valdeflingu í ljósmóðurfræði benda þær á mikilvægi þess að horfa á barneignarþjónustuna í heild sinni. Það að undirbúa komu barns, takast á við fæðingu og verða foreldri sé ein stærsta umbreyting í lífshlaupi fólks. Þær leggja áherslu á að ljósmóðurfræðin verði að halda áfram að þróast í þá átt að horfa á þá þjónustu sem hún vill veita með þeim hætti að í henni felist tækifæri til valdeflingar. Í skilgreiningu Hermansson og Martensson (2011) felur valdefling í sér fjölbreytilegt og kraftmikið ferli, sem nærir meðal annars skapandi og eflandi samskipti milli ljósmóður og verðandi foreldra, þar sem sambandið byggist á virðingu og heilindum. Með virkum samskiptum myndast möguleiki til að takast á við hvers konar breytingar og þar með er hægt að styrkja kraft parsins og þeirra bjargráð. Með valdeflandi samskipti í huga er þannig mikilvægt að mæta konum á þeim stað sem þær eru og mótun barneignarþjónustunnar þarf að vera í samræði við þær. Í nútímaheilbrigðisþjónustu er vaxandi skilningur á því að mótun þjónustunnar eigi alltaf að vera í samræði og út frá reynslu þeirra sem þjónustuna þurfa (Kristín Björnsdóttir, 2005; Embætti landlæknis, 2014). Það er til eftirbreytni að í Bretlandi hefur skapast sú hefð að við stefnumótun í barneignarþjónustu er alltaf fulltrúi kvenna (eða sá sem þjónustuna þiggur) í stýrinfundinni (NICE, 2014; NCT, RCM og RCOG, 2007). Þetta þyrftum við að taka upp hérlandis þegar stærri ákvarðanir um breytingar á þjónustu fyrir verðandi foreldra eru teknar.

Í þessu samhengi er áhugavert að minnst á þátttökurannsóknir eða starfendarannsóknir (e. action research), sem er ein aðferð eigindlegra rannsókna. Einkenni þeirrar rannsóknaraðferðar er meðal annars að auka gæði eigin starfshátta, en jafnframt að efla notendur þjónustu og vald þeirra yfir eigin lífi og þátttöku í umbótum sem varða þá sjálfa, en hugmyndafræði þátttökurannsókna byggist meðal annars á hugmyndum um valdeflingu (Kristín Þórarinsdóttir og Rúnar

Hjúkrunar- og rekstrarvörur fyrir nýbakaða foreldra

Rekstrarland er stolt af því að geta boðið upp á fjölbreytt úrval af hjúkrunar- og rekstrarvörum fyrir nýbakaðar mæður og foreldra, frá hinum vandaða danska framleiðanda Abena.

Abena framleiðir vörur í hæsta gæðaflokki sem flestar eru svansvottaðar og viðurkenndar af astma- og ofnæmissamtökum.

Hafðu samband við sérfræðinga okkar sem veita faglega ráðgjöf við innkaup og pöntun á þeim heilbrigðisvörum sem óskað er eftir.

Hafðu samband við sérfræðinga okkar sem veita faglega ráðgjöf við innkaup og pöntun á þeim heilbrigðisvörum sem óskað er eftir.

REKSTRARLAND
- léttir þér lífið

Sigþórsson, 2013; McNiff og Whitehead, 2010; McNiff, 2002). Þessi aðferð hefur til dæmis verið notuð í ljósmóðurfræði til að innleiða verkferla með það að markmiði að auka eðlilegar fæðingar í Wales (Hunter, 2007). Nú stendur sömuleiðis yfir þátttökurannsókn á fæðingarvaktinni á Landspítala í tengslum við innleiðslu verkferla sem byggjast meðal annars á nýju módeli um ljósmæðraumönnun sem styrkja umönnun sem byggist á ljósmóðurfræðilegri nálgun/fræðasýn (Berg, Ólafsdóttir og Lundgren, 2012).

Í áðurnefndu námskeiði gerðum við sjálfar rannsóknaráætlun byggða á aðferðum þátttökurannsókna um bætt upplýsingaflæði í meðgönguvernd til foreldra með áherslu á val á fæðingarstað. Þrátt fyrir yfirlýst markmið í klínískum leiðbeiningum um meðgönguvernd um að alltaf eigi að ræða val á fæðingarstað við barnshafandi konu (Hildur Kristjánsdóttir o.fl., 2008) virðist í viðtölum við einstaklinga sem valið hafa heima fæðingu hérlandis á árunum 2010–2013 að raunveruleg umræða um fæðingarstað hafi verið lítil í meðgönguvernd. Í rannsóknnum kemur fram að verðandi foreldrar fá hugmyndina um heima fæðingu oft frá öðrum en þeim sem sinna meðgönguvernd (Ásrún Ösp Jónsdóttir, 2014; Elva Björg Einarsdóttir, 2007). Í meistararitgerð Elvu Bjargar Einarsdóttur (2007) í mannfræði var lýst reynslu 20 íslenskra kvenna af vali á fæðingarstað á árunum 1979–2007. Niðurstöður bentu til að konur fá upplýsingar fyrst og fremst með því að sækja þær sjálfar, eins og til dæmis í foreldrafræðslu og með reynslunni. Margar upplifa að þær hafi eitthvað val, en sumar gera það ekki. Þá kemur fram að konur upplifa að sumar ljósmæður í foreldrafræðslu beini konum á tiltekna fæðingarstaði. Í rannsókn Ásrúnar Aspar Jónsdóttur (2014) taka feður undir þetta.

Með þátttökurannsóknnum er með jákvæðum hætti hægt að stuðla að breyttum starfsháttum og jafnframt meta árangur breytinga. Ígrundun er mikilvægur þáttur þátttökurannsókna og felst í að skoða og ígrunda eigið starf til að öðlast meiri og dýpri skilning á því. Þetta krefst þess að spurt sé hvers vegna aðstæður séu eins og þær eru og fá nýja sýn á núverandi vinnustað. Ígrunduð hugsun felur í sér betri skilning á okkur sjálfum, reynt er að kafa í aðstæður til að takast betur á við þær og læra af þeim, en í menntunarfræðum hefur þessi aðferð til dæmis verið notuð mikið til að bæta kennslu (Hafdis Guðjónsdóttir, 2011; Hafþór Guðjónsson, 2011; Kristín Þórarinsdóttir og Rúnar Sigþórsson, 2013).

Margar leiðir eru færar í þessum efnum. Aðferðir þátttökurannsókna eru fjölmargar, svo sem rýnihópar, vettvangsrannsóknir, myndbandsupptökur á starfsvettvangi og svo mætti lengi telja. Mat okkar er að valdeflandi markmið aðferðarinnar eigi vel heima í landslagi ljósmóðurfræða almennt og rannsóknaraðferðin geti stuðlað að bættum starfsháttum ljósmóðurstéttarinnar og þar með bæði ýtt undir valdeflingu verðandi foreldra jafnt sem ljósmæðra í starfi.

HEIMILDASKRÁ:

- Ásrún Ösp Jónsdóttir. (2014). *Reynsla íslenskra feðra af heima fæðingu: „Frábær upplifun, algjörlega rétt ákvörðun fyrir okkur“*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Hjúkrunarfræðideild. Sótt af <http://skemman.is/handle/1946/19582>
- Ástriður Stefánsdóttir. (2012). Hvernig ber að skilja sjálfraði? *Ráðstefnurit Netlu – Menntavika 2012*. Sótt af <http://netla.hi.is/menntavika2012/003.pdf>
- Berg, M., Ólafsdóttir, O.A. og Lundgren, I. (2012). A midwifery model of woman-centred childbirth care – in Swedish and Icelandic settings. *Sexual and Reproductive Healthcare*, 3(2), 79–87. doi: 10.1016/j.srhc.2012.03.001.
- Beck, C.T. (2006). Pentadic cartography: Mapping birth trauma narratives, *Qualitative Health Research*, 16(4), 453–466. doi: 10.1177/1049732305285968.
- Edda Kjartansdóttir. (2010). Starfendarannsóknir til valdeflingar, *Ráðstefnurit Netlu – Menntavika 2010*. Sótt af <http://netla.hi.is/menntavika2010/alm/007.pdf>
- Ellis-Stoll, C.C. og Popkess-Wawter, S. (1998). A Concept Analysis on the Process of Empowerment. *Advanced in Nursing Science*, 21(2), 62–68.
- Elva Björg Einarsdóttir. (2007). *Val á fæðingarstað: Sjónarhorn kvenna*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Félagsvísindadeild. Sótt af <http://hdl.handle.net/1946/6334>
- Embætti landlæknis. (2014). *Eftun gæði og öryggi í íslenskri heilbrigðisþjónustu. Markmið-framkvæmd-efirfyllgni. Leiðbeiningar embættis fagræðs landlæknis um sjúklingaöryggi*. Sótt af <http://www.landlaeknir.is/servlet/file/store93/item19084/Eftun%20gæði%20og%20öryggi%20210113.pdf>
- Félagsmálaráðuneytið. (2011). Þjónusta við geðfatlað fólk. Stefna og

- framkvæmdaáætlun vegna átaks félagsmálaráðuneytisins 2006–2010. Sótt af http://www.velferdarraduneyti.is/media/gefatladir/Thjonusta_gefatladir_neww_st.pdf.
- Hafdis Guðjónsdóttir. (2011). Rýnt í vinnubrögð starfendarannsókna: Ólíkar leiðir við gagnaöflun. *Ráðstefnurit Netlu – Menntavika 2011*. Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Sótt af <http://netla.hi.is/menntavika2011/010.pdf>
- Hafþór Guðjónsson. (2011). Kennarinn sem rannsakandi. *Ráðstefnurit Netlu – Menntavika 2011*. Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Sótt af <http://netla.hi.is/menntavika2011/011.pdf>
- Hanna Björg Sigurjónsdóttir. (2006). Valdefling: Glima við margrætt hugtak. Í Rannveig Traustadóttir (ritstjóri), *Fötuln: Hugmyndir og aðferðir á nýju fræðasviði* (bls. 66–80). Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Hermansson, E. og Martensson, L. (2011). Empowerment in the midwifery context – a concept analysis. *Midwifery*, 27, 811–816.
- Hildur Kristjánsdóttir, Jóna Dóra Kristinsdóttir, Anna Björg Aradóttir, Arnar Hauksson, Helga Gottfreðsdóttir, Rúnar Reynisson o.fl. (2008). *Meðgönguvernd heilbrigðra kvenna í eðlilegri meðgöngu*. Klínískar leiðbeiningar. Landlæknisembættið. Sótt af <http://www.landlaeknir.is/servlet/file/pdfstore93/item2548/version4/4407.pdf>
- Hildur Sigurðardóttir (2009). Já ég þori, get og vil. Í Helga Gottfreðsdóttir og Sigfríður Inga Karlsdóttir (ritstjórar), *Lausnarsteinar, ljósmóðurfræði og ljósmóðurlist* (bls. 215–239). Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Hunter, B. (2007). *The all Wales clinical pathway for normal labour: What are the experiences of midwives, doctors, managers and mothers? Project Report*. Swansea: Institute of Health Research, School of Health Science, Swansea University. Sótt af http://orca.cf.ac.uk/18745/1/NLP_final_report%5B1%5D.pdf
- ICM (International Confederation of Midwives). (2008). *International code of ethics for midwives*. Sótt af http://www.internationalmidwives.org/assets/uploads/documents/CoreDocuments/CD2008_001%20ENG%20Code%20of%20Ethics%20for%20Midwives.pdf
- Kristín Björnsdóttir. (2005). *Líkami og sál. Hugmyndir, þekking og aðferðir í hjúkrun*. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Kristín Þórarinsdóttir og Rúnar Sigþórsson. (2013). Starfenda- og þátttökurannsóknir. Í Sigfríður Halldórsdóttir (ritstjóri), *Handbók í aðferðafræði rannsókna* (bls. 347–359). Akureyri: Ásprent Stíll ehf.
- NCT (National Childbirth Trust), RCM (The Royal College of Midwives) og RCOG (Royal College of Obstetricians and Gynaecologists). (2007). *Making normal birth a reality. Consensus statement from the maternity care working party: our shared views about the need to recognize, facilitate and audit normal birth*. Sótt af <https://www.rcm.org.uk/sites/default/files/NormalBirthConsensusStatement.pdf>
- NICE (National Institute for Clinical Excellence). (2014). *Intrapartum Care: Care of healthy women and their babies during childbirth*. Sótt af <http://www.nice.org.uk/guidance/cg190/chapter/1-recommendations>
- McNiff, J. (2002). *Action research for professional development: Concise advice for new action researchers*. Sótt 20. apríl 2014 af <http://jeanmcniff.com/ar-booklet.asp>
- McNiff, J. og Whitehead, J. (2010). *You and your action research project* (3. útgáfa). Oxon: Routledge.
- Sigfríður Inga Karlsdóttir og Sigfríður Halldórsdóttir. (2009). Efling kvenna í barneignarferlinu með áherslu á fagmennsku ljósmæðra. Í Helga Gottfreðsdóttir og Sigfríður Inga Karlsdóttir (ritstj.). *Lausnarsteinar. Ljósmóðurfræði og ljósmóðurlist* (bls. 144–171). Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Sigfríður Guðmarsdóttir (2015). Bræði, brjóst, bylting: Úr dagbók geðilla feministans. *Knú – feminískt vefrit – 27. mars*. Sótt af <https://knuz.wordpress.com/2015/03/27/bræði-brjóst-bylting-ur-dagbok-geðilla-feministans/>
- Sigfríður Halldórsdóttir (2003a). Eflandi og niðurbrotandi samskiptahættir og samfélög. *Timarit hjúkrunarfræðinga*, 79(4), 6–12.
- Sigfríður Halldórsdóttir (2003b). Efling eða niðurbrot: Kenning um samskiptahætti og áhrif þeirra. *Timarit hjúkrunarfræðinga*, 79(3), 10–16.
- Útanríkisráðuneytið og Þróunarsamvinnustofnun Íslands. (2013). *Jafnréttisstefna á sviði alþjóðlegrar þróunarsamvinnu Íslands*. Sótt af <http://www.utanrikisraduneyti.is/media/throunarsamvinna/UTR-Jafnréttisstefna-2013.pdf>
- Walker, L.O. og K.C. Avant. (2005). *Strategies for theory construction in nursing*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Walsh, D. (2008). Promoting normal birth. Í Downe, S. (ritstjóri). *Normal Childbirth, Evidence and Debate* (2. útgáfa), (bls. 175–188). Edinburgh: Churchill, Livingstone.